

Tuula Lindgren

Lue lapsen kanssa

Draba kentoha

Ame sam
kaalengo
huupa



Opas romanivanhemmile
lapsen kielellisestä kehityksestä

Draba kentoha

Lue lapsen kanssa

Opas romanivanhemmille lapsen kielellisestä kehityksestä

Tuula Lindgren



Esipuhe

Hyvät romanivanhemmat!

Tämä opas on kirjoitettu juuri Teille. Oppaassa kerrotaan alle kouluikäisen lapsen kielellisestä kehityksestä. On myös hyvä huomioida, että kielelliset ja motoriset taidot kehittyvät käsi kädessä.

Tutkimuksissa on todettu oppivelvollisuusikäisten romanilasten motorisissa ja kielellisissä taidoissa puutteita. (Opetushallituksen valtakunnallinen romanilasten perusopetusprojekti 2001 – 2002). Tämän oppaan tavoitteena on kiinnittää romanivanhempien huomio asiaan ja auttaa heitä kehittämään lasten kielellisiä taitoja.

Opas koostuu kahdesta osiosta. Kuvitettuja romanikielisiä lastensivuja voi katella yhdessä lapsen kanssa ja kertoa kuvista joko romanikielellä tai suomeksi. Vanhempien sivuilla kerrotaan lapsen kielellisestä kehityksestä pääpiirteittäin sekä annetaan ohjeita sen tukemiseen

Lasten kasvatuksen vastuu on yhteinen. Myös romanimiehet voivat perheissään eri tavoin ottaa osaa siihen. Isovanhempien merkitys korostuu, paitsi romanitapojen, myös romanikielen taidon siirtämisessä nuoremmille sukupolville – erityisesti lapsenlapsille. Tämä vahvistaa positiivisesti romanilasten kulttuuri-identiteettiä ja osaltaan kaventaa sukupolvien välistä kuilua.

Lisää tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä löytyyneuvolan opasvihkosista ja alan kirjallisuudesta.

Tuula Lindgren ja Päivi Majaniemi

Tekijä: Tuula Lindgren
Toimitus: Päivi Majaniemi
Yhteistyössä: Suomen Romaniyhdistys ry
Kuvitus: Yuzi Kurikka
Taitto: Paul Laane
Paino: WellPrint Oy, Espoo 2005
Julkaisija: Sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN 952-00-1822-0 (nid.)
ISBN 952-00-1823-9 (pdf.)

0-3 kuukautta

Vauva ei ymmärrä vielä puhetta, mutta ymmärtää äänensävystä ja äänenväristä millä tavalla puhutaan.

Hän aistii hoitajansa mielen tilan ja vastaa siihen.

Vauva pitää ihmisäänestä, jutustelusta ja laulusta. Vauva viestii itkullansa erilaisia asioita kuten nälkää, väsymystä tai kipua.

3-6 kuukautta

Vauva jокелtelee: dada, nana. Hän opettelee kontaktin luomista jокелtelemalla. Hän nauraa, kiljahtelee ja ilahtuu ihmisäänestä.

Vauvan kyky hahmottaa puhuttua kieltä kehittyy nopeasti. Puolen vuoden ikäinen lapsi erottaa puheesta äidinkieltensä piirteitä, eikä reagoi vieraisiin kieliin.

Ohjeita:

- ☞ Asetu vauvan tunnetilaan; uniselle pehmeä ja rauhallinen puhetapa, virkeälle reippaampi puhe.
- ☞ Juttele vauvalle, kerro mitä hoitotoimenpiteitä teet hänelle.
- ☞ Silitä vauvaa ja puhele rauhoittavasti, näin hän tuntee olonsa turvallisiksi.
- ☞ Jo kolmen kuukauden ikäisen vauvan yöunet saa pitenemään seurustelemalla hänen kanssaan päivällä.
- ☞ Vastaa vauvan jокелteluun. Näin hän oppii, että äänitelemällä voi pitää yhteyttä toisiin ihmisiin.
- ☞ Muista, että vauvan itkuun on olemassa aina syy. Kun reagoit hänen itkuunsa nopeasti, hän rauhoittuu helpommin. Jos et kestä vauvan itkua, pyydä apua.
- ☞ Jos perheessä on muita lapsia, muistathan hellät sanat myös heille. Näin voit välttää mustasukkaisuuden.
- ☞ Anna vauvan koskea ja maistella myös kirjoja.

Savo ħlaaga tu sal?
Me som loħano.

Me som besko tšau.



6–12 kuukautta

Daala hin
mango koola

Puolen vuoden ikäinen tuntee oman nimensä. Hän vaistoa puheen sävyn ja saattaa reagoida ääniin voimakkaasti.

7–9 kuukauden ikäinen saattaa vierastaa.

Lapsi ymmärtää, että äänellä kommunikoidaan. Hän äänтелеe monipuolisesti ja vastavuoroisesti. Lapsi ihmettelee ja kuuntelee omaa ääntään. Hän matkii ja toistaa.

Lapsi osaa jo katsella kirjojen kuvia yhdessä aikuisen kanssa.

Motorinen eli liikkeiden kehitys etenee lapsella huimaa vauhtia. Hän oppii ryömimään, istuu aluksi tuettuna, oppii konttaamaan, seisomaan ja jopa kävelemään.

Lapsi haluaa osallistua syömiseen itse.

Ohjeita:

- ✦ Juttele lapselle. Kerro tulevista tapahtumista: ”Pian mennään ulos.”
- ✦ Huolehdi lelujen puhtaudesta, koska lapsi tutkii ja maistelee niitä.
- ✦ Loruta ja leiki sormileikkejä. Esim. harakka huttua keittää.
- ✦ Anna lapsen harjoitella syömistä omalla lusikalla, sotkusta huolimatta. Käden taidot kehittyvät pienestä pitäen.
- ✦ Kerro ja kysele kirjojen kuvista: ”Tässä on tyttö. Missä on poika?”
- ✦ Nimeä esineitä ja asioita kotiympäristöstä oikeilla nimillä. ”Tässä on Tinon kenkä. Tässä on tuoli.”



Maan hin dui
beska vaste,
dui piere, bruune
jakha, loolo mui, besko
nak ta phesse tšamja.

1-vuotias

Lapsi oppii ilmaisemaan itseään puhumalla. Yksivuotias tarvitsee aikuisen puhe-etäisyydelle tunteakseen olonsa turvalliseksi. Hän tarvitsee aikuisen myös asettamaan rajoja ja kestäämään kiukuttelua.

Rauhalliset yhteiset hetket oman perheen kanssa ovat tärkeitä lapselle.

Lapsen minuus kehittyy vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Muista huomioida ja hyväksyä hänet sekä kehua ja kiittää. Myönteinen palaute on tärkeää.

Toisella ikävuodella lapsi oppii tunnistamaan tunteitaan aikuisen opastuksella. Aikuisen tehtävä on tunnistaa ja nimetä ne.

Lapsi osaa noudattaa lyhyitä kehotuksia ja kieltoja. Sääntöjen ja kieltojen avulla lapsi oppii mitä saa tehdä.

Ohjeita:

- ✦ Ota lapsi syliin ja lue lastenkirjoja. Kerro ja kysele kirjojen kuvista. Anna lapsen kertoa ja kysellä rauhassa.
- ✦ Pyydä lasta näyttämään eri kehonosia kysellessäsi: "Missä on nenä? Missä on suu?"
- ✦ Hillitse itsesi lapsen kiukutellessa. Kiukuttelu ilmaisee pettymystä ja epäonnistumista. Aikuisen tehtävä on rauhoittaa ja lohduttaa.
- ✦ Ole joustava, mutta määrätietoinen kielloissasi.
- ✦ Lapsi tarvitsee säännöllisen päivärytmin, johon kuuluu riittävästi hoitoa, lepoa, leikkiä ja ulkoilua. Leikkiminen ja omat rakkaat tavarat ovat lapselle tärkeitä jo pienestä pitäen. Leikki on lapsen tapa oppia.
- ✦ Muistathan huolehtia myös omasta hyvinvoinnista ja jaksamisestasi.

So me tšeeraa?
Me ĥaa kokares roijaha.

Me piivaa kokares
thundesko khooro.

Me ĥaa briija.

kentosko
ĥaĥibosko
khooro



Lapsi on kiinnostunut aikuisten keskustelusta. Seuraamalla ja matkimalla sitä hän oppii puhumaan ja ymmärtämään erilaisia puhetilanteita.

Lapsi seuraa ja jäljittelee mm. perheenjäsenten käyttäytymistä ja puhetyyliä.

Lapsi ymmärtää puhetta enemmän kuin osaa itse puhua.

Lapsi oppii millainen jokin esine on, esim. pieni vai suuri.

Oma tahto kasvaa. Lapsi alkaa pitää oikeuksistaan kiinni: ”Minä itse. Minun!” Kavereiden kanssa saattaa tulla kinaa leluista. Leikkiminen on kuitenkin tärkeää lapsen kehitykselle.

Rutiinit ja säännöt helpottavat elämää.

Tuttu iltaohjelma helpottaa lapsen nukahtamista.

Ohjeita:

- ✦ Rohkaise lasta puhumaan. Kehu ja kannusta!
- ✦ Älä hoputa. Jokainen lapsi kehittyy omaan tahtiinsa. Myös kuivaksi oppiminen onnistuu, kun lapsi on valmis siihen.
- ✦ Leiki ja loruta. Pienet lapset eivät tarvitse televisiota, heille riittää perheen seura.
- ✦ Voit leikkiä ottamis- ja antamisleikkiä lapsen kanssa, jotta tavaroiden lainaaminen kaverille onnistuu.
- ✦ Anna selkeitä ohjeita: ”Tule syömään.”
- ✦ Puhu lapselle selkeästi ja kauniisti. Suututtuasi hillitse itsesi. Huutaminen ja uhkailu vähentävät lapsen turvallisuuden tunnetta. Ole silti johdonmukainen kielloissasi. Tarvittaessa rauhoita lapsi sylissäsi.
- ✦ Iltasatu tai yhteinen iltarukous luovat turvallisuuden tunteen. Kun lapsi oppii nukahtamaan itse sänkyynsä, vanhemmille jää illalla yhteistä aikaa.

Savo rangla hin kham?
Kham hin dželto.



3-vuotias

Sar buut?
Jek ta buut

Tässä ikävaiheessa lapsella on paljon asiaa ja kysyttävää. Hän voi kysellä toistuvasti: "Mitä? Miksi? Missä?" Vastaamalla lapsen kysymyksiin annat hänelle mahdollisuuden oppia uusia sanoja ja rohkaistua puhumaan. Samalla osoitat hänen olevan tärkeä sinulle.

Lapsi havaitsee värit, koot, muodot, samanlaisuuksia ja erilaisuuksia. Hän tarvitsee aikuista vahvistamaan havaintonsa.

Lapsen mielikuvitus laukkaa. Hän osaa kertoa mielisatunsa tapahtumat.

Lapsi saattaa pelätä iltaisin. Rajoittamaton television katselu saattaa lisätä pelkoja.

Ohjeita:

- Anna lapselle aikaa omien asioidensa selittämiseen. Se lisää lapsen itsetuottamusta ja halua kommunikoida toisten kanssa.
- Ota lapsi mukaan kodin pikkuaskareisiin. Neuvo ja ohjaa häntä.
- Katsele kuvakirjoja yhdessä lapsen kanssa. Etsikää yhteensopivia, samanlaisia asioita.
- Lue lapsen pyytämiä satuja yhä uudestaan.
- Anna lapsen piirrellä ja askarrella. Käden taidot kehittyvät harjoittelemalla.
- Muista perustella kiellot.
- Älä mitätöi lapsen tunteita.
- Muistathan valvoa lapsen television katselua.



iek phersibosko ritš



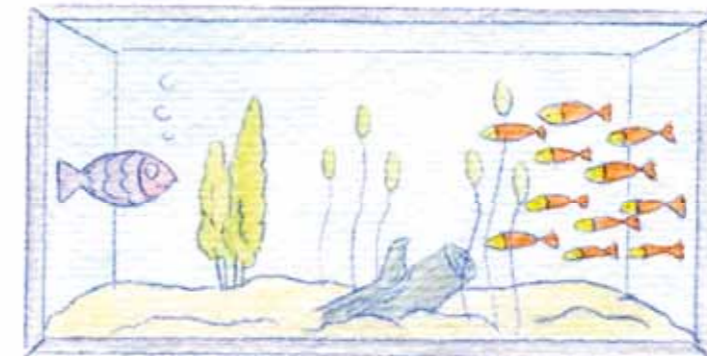
buut phersibosko ritša



buut fäärdyja



iek fäärdy



iek matšo

buut matše

4-vuotias

Lapsi vertailee itseään muihin lapsiin. Hän pystyy puhumaan itsestään ja tekemisistään myönteisesti, jos on saanut perheestään saman mallin.

Lapsella on omia mielipiteitä ja hän haluaa tuoda niitä esille. Uhmaikäinen harjoittelee ja kokeilee omaa tahtoaan eri tilanteissa. Vanhemman tehtävä on asettaa rajat – rakkaudella.

Lapsi on kiinnostunut numeroista ja määristä. Hän osaa suuruusjärjestyksen (isompi – pienempi) ja osaa kuvata aikaa (eilen – tänään). Hän ymmärtää sijainnit (edessä – takana) sekä liikkeen (ylös – alas).

Lapsi lausuu mielellään tuttuja loruja ja runoja. Lapsi kehittää kielentajuun harjoittelemalla ja puhelemalla aikuisen ohjauksessa.

Ohjeita:

- Varaa aikaa kahdenkeskiseen oleskeluun lapsesi kanssa. Satuhetket, tarinointi ja juttuhetket aikuisen kanssa kehittävät lapsen ajattelua.
- Kehitä lapsesi sanavarastoa ja muistia opettamalla hänelle runoja ja loruja.
- Vastaa lapselle vain siihen mitä hän on kysynyt, ei liian monimutkaisesti.
- Rajoita lapsen television katselua. Kaikki ohjelmat eivät sovi pienille lapsille.
- Perheen isommat lapset voivat lukea pienemmille. Se lähentää sisaruksia.
- Tarjoa lapselle helppoja valintoja: ”Otatko sinisen vai punaisen puseron?” Näin lapsi oppii päätöksentekoa.

Koon joon hin?

Joon hin kenti.
Joon hin beska tšaave
ta joi hin beski tšai.



So daala hin?
Daala hin mango pherji.

Lapsen minuus muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Lapsi haluaa arvostusta. Toisten mielipiteet vaikuttavat hänen itsetuntoonsa.

Lapsi puhuu jo sujuvasti. Hän haluaa puhua itse omasta puolestaan ja asioistaan sekä päivän tapahtumista.

Kirjoitettu kieli alkaa kiinnostaa lasta. Hän pitää luetusta tekstistä, eniten saduista.

Lapsi haluaa auttaa kodin askareissa.

Lapsi pitää liikkumisesta ja osaa liikkua taitavasti.

Kaverit ovat tärkeitä.

Ohjeita:

- ✦ Keskustele lapsen kanssa. Kuuntele, kiitä ja kehu häntä. Ole kiinnostunut lapsen ajatuksista ja mielipiteistä.
- ✦ Yritä ymmärtää lapsen uteliaisuutta ja kysymystulvaa.
- ✦ Lue lapselle. Odota, että lapsi itse kiinnostuu kirjoitetusta tekstistä. Opetä hänelle kirjaimia ja niiden kirjoittamista, aluksi vaikkapa kirjoittamaan oma nimi. Älä pakota.
- ✦ Anna lapsen osallistua taitojensa mukaan kotitöihin. Leikkien korjaaminen ja oman huoneen siivous onnistuvat yhdessä vanhemman kanssa.
- ✦ Järjestä tilaa ja aikaa lapsen leikeille.
- ✦ Anna lapsen ulkoilla ja liikkua monipuolisesti.

Joi rannela.



So jou
tšeerela?
Jou dikkela
farabi.

Kuusivuotias on virkeä osaaja ja innokas oppija.

Aakkosten ja numeroiden opettelu, lukeminen ja laskeminen kiinnostavat.

Kädentaidot kehittyvät hyvin. Kirjoittaminen kiinnostaa lasta.

Liikunta on tärkeää.

Lapsi on sosiaalinen, hän haluaa oppia yhdessä muiden lasten kanssa.

Kuusivuotias harjoittelee uusia taitoja innokkaasti, mutta haluaa myös pitäytyä pienen lapsen roolissa.

Ohjeita:

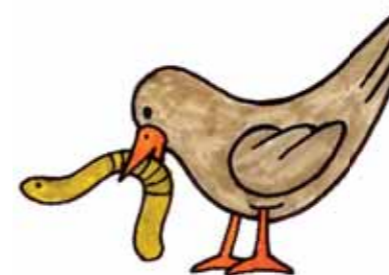
- ☞ Ole kiinnostunut lapsesi taidoista. Anna myönteistä palautetta tehdyistä töistä.
- ☞ Tue kädentaitojen kehittymistä mahdollisimman paljon. Anna lapsen askarrella, piirrellä ja tehdä erilaisia käsitöitä.
- ☞ Tue lapsen liikuntataitojen kehittymistä.
- ☞ Muista, että vanhempien syli on lapselle edelleenkin paras ja turvallinen paikka.
- ☞ Anna lapsellesi mahdollisuus osallistua esiopetukseen.



De džukleske kokalos.



De mañkareske matšo.



De tširikjake tšerme.



De greske ĥas.

Kunnilla on velvollisuus järjestää maksuton esiopetus kaikille kuusivuotiaille lapsille. Esiopetus kuuluu varhaiskasvatuksen piiriin.

Esiopetusryhmässä lapsen on hyvä oppia tuntemaan numeroita, kirjaimia ja oppia jopa lukemaan tai kirjoittamaan.

Se tarjoaa romanilapselle mahdollisesti ensimmäisen tilaisuuden tutustua päiväestön lapsiin ja kulttuuriin, jolloin ensimmäisenä kouluvuotena usein iskevä kulttuurishokki pienenee. Tällöin myös päiväestön lapsilla on mahdollisuus tutustua romanilapsiin ja -kulttuuriin.

Esiopetusvuosi tarjoaa lapselle mahdollisuuden löytää kavereita ja oppia toimimaan ryhmässä. Kaikki nämä asiat helpottavat pienen ensiluokkalaisen koulunkäynnin aloittamista. Hyvä kokemus esiopetuksesta ja ensimmäisestä luokasta antavat hyvän pohjan myös romanilasten koulunkäynnille ja jatkokoulutukselle.

Tue lapsesi säännöllistä osallistumista päivähoitoon ja esiopetukseen. Tarjoa lapsellesi mahdollisuus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen – myös kielellisesti.

Lähdeluettelo: Leiwo, Matti: Lapsen kielen kehitys, 1986

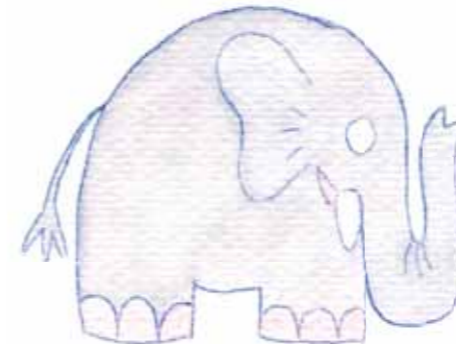
MLL: Lapsi eri ikävuosina -oppaat

Sinkkonen, Jari toim. : Pesästä lentoon, 2002



Baro ta besko skammi.

Soske elefantos
hin baro?



Soske
tširi hin besko?



panjako beero



Kasvatuksen kultaisia neuvoja

Savo tiija tu
baadaveha?

Puhu kauniisti ja asiallisesti lapselle, myös muista ihmisistä.
Lapset eivät kestä aikuisten pilkkaamista.

Muista oma esimerkki käyttäytymisessä ja kielenkäytössä.

Anna lapsen tunteille nimet: "Nyt olet väsynyt."

Muista: lapsi ei ole tahallisesti ilkeä. Hän voi herättää aikuisen huomion monin eri tavoin.

Muista kuunnella – myös lapsella on asiaa.

Rohkaise lasta sanalliseen itseilmaisuun.

Lapset tarvitsevat vanhempaansa asettamaan rajat.
Rakkaus ja rajat kulkevat käsi kädessä. Muista myös omat rajasi.

Kehu ja kannusta. Näin voit vahvistaa lapsesi terveen
itsetunnon kehittymistä.

Muista: lapsesi on ainutlaatuinen pieni ihminen. Hän tarvitsee
vanhempiaan rakastamaan, kasvattamaan ja ohjaamaan elämän tiellä.



Savo ħlaaga me som?

Me som loħano
mulano
rouvalo.



Iltarukous ja loruja

- näitä voit lukea yhdessä lapsen kanssa.



Savo tiija
tu souveha?

Tšihko
rassako tiija!

Viikonpäivät

Maanantaina makkarat tehtiin,
tiistaina tikut vuolttiin,
keskiviikkona keitto keitettiin,
torstaina tupaan kannettiin,
perjantaina perheelle annettiin,
lauantaina liemi latkittiin,
sunnuntaina suu pyyhittiin.

Iltarukous

Sylihisi Jeesus rakas
nukkua mun taasen suo.
Enkelisi kaitsijaksi
käske vuoteheni luo.
Ota hellään huomahasi
vanhempani rakkahat,
koti kallis, siskot, veljet,
jotka kanssain kasvavat.

Körö, körö kirkkoon

Körö, körö kirkkoon,
papin muurin penkkiin,
ruskealla ruunalla,
valkealla varsalla,
kirjavalla kissalla,
kolipäällä koiralla,
pikipäällä pässillä
laukipäällä lampaalla –
peltojen ylitse,
aitojen alitse,
kilikello kaulassa,
punaisessa nauhassa,
pom pom, pom pom, pom!
(suomalainen kansanruno.)

Nuku, nuku nurmilintu

Nuku, nuku, nurmilintu,
väsy, väsy västäräkki,
nuku nurmelle hyvälle,
vaivu maalle valkealle.
Nuku kun minä nukutan,
väsy kun minä väsyvän.

Tule uniukko tänne,
käy unonen kätkyeseen,
pienen lapsen peitteheseen,
sido lapsen silmät kiinni,
sido silkkinauhoillasi,
kuro kultalangoillasi.
(suomalainen kansanruno.)



Draba kentoha – Lue lapsen kanssa -opas on tarkoitettu erityisesti romaniperheille, niin lapsille kuin vanhemmillekin. Oppaassa kerrotaan alle kouluikäisen lapsen kielellisestä kehityksestä ja siitä, miten lapsen lukemaan oppimista voi tukea. Lapset voivat käyttää opasta katselukirjana. Romani-kielinen osio muistuttaa vahvasta kulttuuriperinnöstä, joka yhdistää sukupolvet toisiinsa.

Oppaan jakelu neuvoloiden kautta.
Romaniasiain neuvottelukunta/STM
p. (09) 1607 4306

ISBN 952-00-1822-0 (nid.)
ISBN 952-00-1823-9 (pdf.)

